

Fatıma Melek Yüceldi¹
İlkay Doğan Taş²

Öğretmenlik Mesleğinde Pratik Bilgeliliğin Önemi

The Importance of Practical Wisdom in the Teaching Profession

Öz

Bu çalışmada, öğretmenlik mesleğinde pratik bilgeliliğin öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır. Öğretmenlik, eğitim sistemiyle ilgili mevzuata göre "devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği"dir. Öğretmenlik, bilgi ve uygulamayı harmanlamayı gerektiren, bireyleri bilişsel, duyuşsal ve psikomotor açıdan en iyi olgunluğa ulaştırmayı amaçlamaktadır. Bu noktada pratik bilgelik kavramı öne çıkmaktadır. Pratik bilgeliliğin temelini erdem kavramı oluşturur. Aristoteles'in ahlak felsefesinde erdem, insanın karşılaştığı durumlarda koşullara vereceği en uygun tepkidir. Erdem, sadece eylemde bulunmayı değil aynı zamanda hissetmeyi de içerir. Erdem ve bilgelik arasında derin bir bağlantı vardır. Aristoteles'in düşünce erdemi olarak ifade ettiği bilgelik; bilimin ve düşünme yetisinin birleşimidir. Aristoteles, düşünceyle ilişkili olan "teorik bilgelik"i tefekkürle özdeşleştirmiştir. "Pratik bilgelik" ise bilinenleri pratikle ilişkilendirmektir. Ahlaki alanda doğru eylemde bulunmak için düşünmek olarak ifade edilen pratik bilgeliliği daha iyi kavrayabilmek adına sözü geçen kavramın altı ana özelliğini anlamak gerekir. Bu özelliklere göre bilge kişi için "bilgi" oldukça önemli olup bilge, doğru amaçları bilir ve denge sağlayabilir. Bilge kişi, koşullara uygun, doğru yargılarda bulunabilir. Aynı zamanda bilge kişi, dengeli bir empati yeteneğine sahiptir. Duyularını, aklına yoldaş edebilir; hisleri güçlüdür. Değişen durumlara ilgili olan pratik bilgelik için deneyim önemli olduğundan bilge kişi deneyimlidir. Eğitimin sadece bilişsel boyutta kalmaması duyuşsal boyutun da öne çıkarılması gerektiğinden eğitimde pratik bilgelik kavramına ihtiyaç duyulmaktadır. Buradan hareketle öğretmenlerin sadece eğitsel işleri yerine getiren birer bilgi otoritesi olmadıklarına dikkat çekmek gerekir. Dolayısıyla bu çalışmada öğretmenlerde pratik bilgeliliği geliştirmek için çaba sarf edilmesinin önemine dikkat çekilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Pratik Bilgelik, erdem, ahlak, öğretmen, Aristoteles

Abstract

This study aims to reveal the importance of practical wisdom in the teaching profession. Teaching is a special profession that takes on the state's education, training, and related management duties. Teaching aims to bring individuals to the best maturity in terms of cognitive, affective, and psychomotor aspects, which requires blending knowledge and practice. At this juncture, the concept of practical wisdom assumes greater prominence. The concept of virtue forms the basis of practical wisdom. The concept of virtue forms the basis of practical wisdom. In Aristotle's moral philosophy, virtue is the most appropriate response that a person can give to the circumstances he encounters. Virtue involves feeling, not just acting. There is a deep connection between virtue and wisdom. Wisdom, which Aristotle expresses as the virtue of thought is the combination of science and thinking ability. Aristotle identifies "theoretical wisdom," which is related to thought, with contemplation. "Practical wisdom" is associated with practicing what is known. In order to better understand practical wisdom, which is expressed as thinking to take correct action in the moral field, it is necessary to understand the six main features of the said concept. According to the six main features, "knowledge" is very important for the wise person; the wise know the right goals and can provide balance. A wise person can make correct judgments appropriate to the circumstances. At the same time, the wise person has a balanced empathy ability. He or she can make his or her emotions companions with his or her mind; feelings are strong. The wise person is experienced because experience is important for practical wisdom that relates to changing situations. The concept of practical wisdom is needed in education since education should not only be limited to the cognitive dimension but also the affective dimension should be highlighted. From this point of view, it is necessary to point out that teachers are not just authorities that carry out educational tasks. Therefore, the importance of making efforts to develop practical wisdom in teachers draws attention.

Keywords: Practical wisdom, virtue, moral, teaching, Aristotle

1. MEB, Karapürçek Şehit Osman Kablan Ortaokulu, <https://orcid.org/0000-0001-9376-3573>

2. Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, <https://orcid.org/0000-0002-1418-1688>

Giriş

Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir (MEB, 1973). Öğretmenlik mesleğine hazırlık sürecinde tüm öğretmen adayları genel kültür, özel alan ve öğretmenlik meslek bilgisi bakımında çeşitli niteliklerle donatılmaya çalışılmaktadır (MEB, 2022). Bu bağlamda öğretmenlerin kişisel ve mesleki değerler-mesleki gelişim; öğrenciyi tanıma; öğrenme ve öğretme süreci; öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme; okul, aile ve toplum ilişkileri ve program ve içerik bilgisi şeklinde altı ana yeterlik alanında yetkin olması öngörülmektedir (MEB, 2017). Öğretmenlik mesleği bilgi ve uygulamayı harmanlamayı gerektiren, bireyleri bilişsel, duyuşsal ve psikomotor açıdan en iyi olgunluğa ulaştırmayı amaçlayan bir meslektir (Hoy, 2015). Bu bağlamda öğretmenlerin belirtilen yeterliklerde hem teorik hem de pratik anlamda yetkin olması beklenmektedir.

Öğretmenlik, bilgiyi aktarmanın yanı sıra, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına ve öğrenme stillerine uyum sağlama yeteneğini de içerir. Bu adaptasyon süreci, sadece teorik bilgilerle değil, aynı zamanda günlük deneyimlerden süzülerek elde edilen pratik bilgilerle mümkündür (Stronge, 2018). Öğretmenin her öğrencinin benzersiz potansiyelini keşfetmesi ve onları bu yönde teşvik etmesi, pratik bilgeliğe özelliklerine sahip olmasını gerektirir. Öğretmenlik, teorik bilgilerin ötesinde, derin bir pratik bilgeliği de gerektiren bir meslektir. Pratik bilgeliğe, öğretmenlerin eğitim sürecinde sınıf içi ve dışında öğrenciler, veliler, meslektaşlar ve diğer ilgili kişilerle olan birebir etkileşimlerinde karşılaştıkları anlık durumları idare etmelerini ve doğru pedagojik seçimler yapmalarını sağlayan bir beceridir (Lunenberg ve Korthagen, 2009). Pratik bilgeliğe; uzmanlık bilgisi, düşünceli eylem (nasıl olduğunu bilmek) ve sağduyulu yargının birleştirilmesini gerektirir (Goodfellow 2003; Ulvik ve Smith 2011).

Aristoteles, pratik bilgeliğin diğer erdemleri koordine eden ana erdem olduğunu vurgulamıştır (Aristoteles, 2021). Pratik bilgeliğe, cesaret, dürüstlük, cömertlik gibi erdemlerin bütünleştirildiği ve bunların üzerine inşa edilen makro düzeyde bir erdemdir (Brandenberger, 2019). Bu bağlamda pratik bilgeliğin eğitimdeki yerini tam olarak ortaya koyabilmek için erdem kavramından yola çıkmak ve bunu analiz etmek gerekir.

Erdem Kavramı

Erdem, kelime anlamı olarak ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk niteliklerinin genel adı olmakla birlikte iyiye yönelişin getirdiği ruhi sağlamlık, düşüncede ve davranışta iyi niteliklerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan yetkinlik olarak tanımlanır (Doğan, 2009). Antik Yunanda ise bir varlığın yapılabileceklerin en iyisini yapması anlamına gelmekteydi (Şentürk, 2020). Aristoteles'in ahlak felsefesinde ise erdem, bireylerin karşılaştıkları durumlarda koşullara vereceği en uygun tepkidir. Erdem, hem eylemde bulunmayı hem de hissetmeyi içerir (MacIntyre, 2001).

Erdem, ahlaki anlamda bir kişilik özelliği olarak kabul edilmekte ve davranışlara dolaylı şekilde yansımaktadır. Ahlaken erdemli kişi, toplumun ortak değerlerine bağlı kişidir (Ocak, 2011). Dolayısıyla en başta kök değerler olmak üzere toplumun ortaklaşa kabul ettiği tüm değerleri benimsemiş ve buna göre davranışlar ortaya koyan kişileri erdemli kişiler olarak kabul etmenin, toplumun iyiliği ve mutluluğu için oldukça önemli olduğu söylenebilir. Aristo'ya göre erdemler, hayatın merkezinde yer alıp erdemli ve iyi ahlaklı kişiler hayatlarının her alanında bu erdemleri davranışa dönüştürdükleri için insanların erdem sahibi kişiler olarak yetiştirilmeleri önemlidir (Noddings, 2020). Eğitim aracılığıyla, topluma ahlak sahibi, toplumun değerlerini bilen, erdemli insanlar kazandırmak önem arz etmektedir.

Aristoteles, erdemleri; entelektüel erdemler ve ahlaki erdemler (karakter erdemleri) olmak üzere ikiye ayırır. Ancak bu ayırım teorik olup pratikte ise ayrı ayrı ifade edilmesi söz konusu olmamaktadır. Bilgelik, akli başındalık, doğru yargılama gibi erdemler entelektüel erdemlere; cömertlik, yiğitlik, ölçülü olma gibi erdemler ise ahlaki erdemlere örnek gösterilebilir. Karşılaştığı herhangi bir duruma en uygun davranışın ne olacağına karar veren kişi, hem uygun davranışı belirleyen entelektüel erdeme hem de pratiğe aktarım yapmasını sağlayan karakter erdemine sahiptir. Bundan dolayı erdemler ikiye ayrılmış olmalarına rağmen aslında bir bütündür, birbirinden bağımsız görülmeleri imkânsızdır (Aristoteles, 2021).

Aristoteles'in entelektüel erdem olarak ifade ettiği bilgeliğe; bilimin ve düşünme yetisinin birleşimidir (Aristoteles, 2021). Bilge kişi, hiç şüphesiz bilgili kişidir ancak bilgeliği hem bilme hem de doğru olanı yapma şeklinde tanımlamak daha doğru olacaktır (Çilingir, 2012). Antik Yunan'daki

yaklaşımlar incelendiğinde bilgeliğin mantıksal düşünce ve inanç sistemleriyle ele alındığı görülmektedir. Sözü geçen kavramın temelinde kişilerin kendilerinin farkında olması ve bilgilerini bu farkındalıkla beraber kullanabilmesi esastır (Dewangan vd., 2022). Kaygısız'a (2013) göre bilgelik, hem kişinin var olan bilgilerini bir araya getirme becerisini hem de bu bilgileri uygun alanlarda tekrar kullanabilme yeterliliğini temsil etmektedir. Macdonald (2006), bilgeliği bireyin tecrübelerine dair bakış açısı, bağlama uygun tepkileri, bilgi seviyesi ve değerleri olarak ifade etmiştir (Akt. Çebi, 2022). Demiröz (2023) ise bilgeliği, bilginin hızlı ve duruma uygun olarak kullanılabilmesini sağlayan bir tür muhakeme olarak tanımlamıştır. Bu tanım ve yaklaşımlardan hareketle bilginin, bilgelik için anahtar nokta olduğu bilinmekle birlikte bilge insanlar, diğerlerinden daha çok bilgiye sahip değildir. Öyle ki bilgelik, oldukça derin bir kavram (Ardelt, 1997) olup bilgelik erdeminin kazanılması için çok yönlü bakış açısı gerekir (Kabakçı, 2016).

Sadece bilgelik özelinde değil genel anlamda erdem sahibi olmak, bireyin hayatı boyunca birçok farklı durumda işlevseldir. Örneğin bilgelik, eylemlerin kendini, diğerlerini ve toplumu nasıl etkileyeceğine ilişkin olarak bireye bakış açısı kazandırır (Kabakçı, 2016). İnsan ve toplum hakkında kazanılan bilgiye uygun bir hayat tarzını gerektiren bilgelik; sanatı, bilimi, felsefeyi ve dini içine alan ortak insani tecrübedir (Çilingir, 2012). Aristoteles, bilgeliği; düşünceyle ilgili ve pratikten ayrılmış kavramları bilmeyi ve bunlar üzerinde düşünmeyi "teorik bilgelik"; çok şeyi bilmeyi ve bunları pratikle ilişkilendirerek üzerinde düşünmeyi "pratik bilgelik" olmak üzere ikiye ayırmıştır (Aristoteles, 2015).

Teorik Bilgelik

Aristoteles'e göre aklın iki farklı boyutu vardır. Bunlardan ilki, bilmek için bilme olarak da ifade edilebilen, tamamıyla nedenlerin bilgisiyle ilgili olan teorik akıldır (Aristoteles, 2021). Ona göre, temeli akıl olan insan, bilgi ile en yüksek olgunluğa erişir ve bu sebeple teorik aklın ürünü olan entelektüel erdemler en yüksek erdemlerdir. Teorik akıl, en yüksek doğruları ve kavramları doğrudan kavrar (Şentürk, 2020), ayrıca değişmez, ezeli-ebedi nesnelere konu edinir; varlığın ve bilginin ilk ilkelerini araştırır (Tüzen, 2023).

İnsanın genel amacını, mutluluk (*eudaimonia*) olarak ifade eden Aristoteles, insanın buna nasıl ulaşacağını araştırmış, ancak mutluluğun ne

olduğunu anlatmayı değil insanların nasıl mutlu olacağına rehberlik etmeyi amaçlamıştır. O, mutluluğu ruhun akıllı parçasının erdeme uygun faaliyeti; erdemi ise, bir varlığın görevini en iyi şekilde yerine getirmesi olarak tanımlamıştır (Aristoteles, 2021). Aristoteles en yüksek olgunluğa bilgi ile erişildiğini iddia ettiğine göre; insanı en yüksek mutluluğa entelektüel erdemlerin erdirdiği söylenebilir (Şentürk, 2020). İnsana özgü olan esas şey düşünmedir, insanı insan yapan ve hatta insanı en fazla belirleyen şey teorik aklın etkinliğidir. Akıl, insana saf bir bilme etkinliği olarak bahşedilmiş olup hakikati keşfetmek için kullanılır. Doğru çıkarımlar yapabilmeyi, temel ilkeleri sezgi yoluyla kavrayabilmeyi teorik bilgelik olarak adlandıran Aristoteles, teorik bilgeliği tefekkürle özdeşleştirmiştir (Aristoteles, 2021).

Aristoteles'e göre insanın nihai amacı teorik hayattır. Bu açıdan bakıldığında Aristoteles'in teorik bilgeliği, pratik bilgelikten daha üste koyduğu söylenebilir. Ona göre; teorik bilgelik bilgi formlarının en mükemmeli olarak görülmektedir (Satici, 2013). Teorik bilgelik, değişmesi mümkün olmayan, düzenli olan bir gerçeklik durumudur ve insanları varoluşsal amaçlarına ulaştıracak olan erdemdir (Çötök, 2011). Aristoteles'e göre teorik bilgelik, en yüce hedeflere yönelmiş bilimle sezginin bileşimidir (Kılıç, 2019).

Pratik Bilgelik

Aklın diğer boyutu ise bilmek yerine doğru eylemde bulunmak üzerine yoğunlaşan pratik akıldır. Aristoteles'in özellikle meşgul olduğu pratik bilgelik olarak da ifade edilebilecek olan bu kavram teorik bilgelikten sonra gelir (Aristoteles, 2021). Pratik bilgelik, eyleme dönüşmüş olan bilgilerin üretilmesini esas alır (Baltes ve Freund, 2003; akt. Çebi, 2022). Aristoteles, bu kavramı düşünmenin özel bir hali olarak, "ahlaki alanda doğru/iyi eylemde bulunmak için düşünmek" anlamında kullanmıştır (Çötök, 2011).

Aristoteles, dengeleme gerektiren eylemlerin pratik bilgelik gerektirdiğini, soyut ya da ruhani bilgeliğin işe yaramayacağını fark ettiğinden pratik bilgeliğin gerekli olduğunu vurgulamıştır (Schwartz ve Sharpe, 2010). Bu noktada James Henderson'ın tanımı oldukça önemli olup Henderson vd. (2015), pratik bilgeliği, dengeyi merkeze alarak, "insan mutluluğunun, çeşitli erdemlerin akıllıca dengelenmesi ile gerçekleşmesi" olarak tanımlamıştır. Bir tür muhakeme olarak da ifade edilebilecek olan pratik bilgelik, çelişen amaçların ve değerlerin nasıl dengeleneceğini bilmektir. Bu

kavram, sosyal hayatta seçimler yaparken yaşanan çelişkili durumları yönetmede rehber görevinde olan bir kavramdır (Schonbrun ve Schwartz, 2020). Diğer bir ifadeyle pratik bilgelik, doğru şeyleri, iyi nedenlerle en iyi şekilde yapmaktır da denilebilir (Vontz ve Goodson, 2020).

Pratik bilgeliği tam olarak kavrayabilmek için altı ana özelliğini anlamak gerekir. Öncelikle bilge insan, yaptığı faaliyetlerin doğru amaçlarını bilir. Bu amaçlara ulaşmak için doğru olanı yapmak ve hizmet ettiği insanların ihtiyaçlarını karşılamak ister (Schwartz ve Sharpe, 2010). Pratik bilgeliğin, teorik bilgelikten sonra geliyor olması (Aristoteles, 2021) bilginin önemine kanıt olarak gösterilebilir. Kişi, ilkeyi yani bilgiyi bilmeden yargıda bulunamaz ve eyleme geçemez. Aristoteles buradan hareketle, pratik bilge kişiye hem bilgiyi hem de bilgi üzerinden akıl yürütme yeteneğini yüklemektedir. Aynı zamanda pratik bilgeliği, "aklı başında olmak" şeklinde ifade etmiştir (Aristoteles, 2021).

Bilge kişi, doğaçlama yapmayı, çatışan amaçları dengelemeyi ve her bağlamın özellikleri ışığında kural ve ilkeleri yorumlamayı bilir. Prensipler, çoğunlukla birbirleriyle çatışır ve dengelenmeleri gerekir. Bilge kişi denge sağlayabilmelidir (Schwartz ve Sharpe, 2010). Bacon'a (2009) göre de bilgelik bir denge gücüdür. Bilgelik, toplum yararı için bir yön ve dengeli bir süreç içerir. Doğru eylemler her zaman kişinin çıkarları ile toplumun çıkarlarını, kendi içinde çatışan çıkarları ve sosyal bağlamdaki çıkarları dengelemelidir. Doğru eylemin temelinde karmaşık karar alma süreçleri bulunmakta olup bu da pratik bilgelik olarak adlandırılabilir eylemlere yol açmaktadır (Fish ve de Cossart, 2006; Higgs, 2012).

İlkeler ve kurallar, toplum için kritik öneme sahiptir ancak ilkelere ve kurallara aşırı bağlılık muhakemeyi ortadan kaldırabilir. Dolayısıyla her ikisinde de istisnalar yapılması, herhangi bir çatışma durumunda dengenin sağlanması oldukça önemlidir. Günlük hayattaki tercihlerin, çoğu kuralları yorumlamayı, çatışan ilkeleri veya amaçları dengelemeyi, daha iyi ile daha kötü arasında seçimler yapmayı içermektedir (Schwartz ve Sharpe, 2010). Pratik bilgelik, muhakeme ve derinlemesine düşünmeyi gerektirir. Kinsella ve Pitman'ın (2012) belirttiği üzere pratik bilge, her şartta iyi bir müzakereci olmalı ve duruma en uygun düşeni yapabilmelidir. Müzakere aracılığıyla çelişki anını iyi değerlendirmek, ne yapılacağını bilmek ve bunu yapmak, diğer bir deyişle harekete geçmek pratik bilgeliğin temelini oluşturmaktadır.

Bilge kişi anlayışlı olup sosyal bağlamı nasıl okuyacağını bilir. Siyah-beyaz kuralların ötesine geçerek herhangi bir durumda 'griyi' nasıl göreceğini bilir. Her insanda pratik bilgeliği geliştirme kapasitesi olabilir ancak bu, eğitilmesi gereken bir kapasitedir. Amaçları ve kuralları farklı bağlamlarda yorumlamak, öğrenilebilir çünkü her birey griyi görme kapasitesi ile yaratılmıştır (Schwartz ve Sharpe, 2010). Pratik bilge, eyleme geçmeden önce içinde bulunduğu durumun farkına varmalıdır. Ancak koşulların farkında olursa doğru bir yargıda bulunabilir. Aksi takdirde koşullara uygun, doğru bir yargıda bulunamaz (Aristoteles, 2021).

Bilge olan kişi, bir başkasının bakış açısını nasıl ele alacağını, içinde bulunduğu durumu diğer bir kişinin gördüğü gibi görmeyi ve böylece diğer kişinin nasıl hissettiğini anlamayı bilir. Bu perspektif alma, bilge bir kişinin başkalarıyla empati kurmasını ve danışanın ihtiyaçlarına hizmet eden kararlar almasını sağlayan şeydir. Bu noktada sözü geçen empati, hem bilişsel beceriyi, yani durumu başkası tarafından algılandığı şekilde algılama becerisini, hem de duygusal beceriyi, yani başkasının ne hissettiğini anlama kapasitesini içerir. Ancak empatinin karanlık bir tarafı da vardır. Çok fazla anlayış ve hassasiyet, olayları diğerinin bakış açısından çok fazla görmek, muhakemeyi bulanıklaştırabilir ve seçimlerde hataya sebep olabilir. Denge, empati yeteneği için de kritik olup merhameti ve tarafsızlığı dengelemek pratik bilgeliğin merkezinde yer alır (Schwartz ve Sharpe, 2010). Burada bahsedilen empati, diğer bir ifadeyle perspektif alma, herhangi bir durumda karşıdaki bireyin duygularını onun adına yaşamak anlamına gelmemektedir. Herhangi bir duygu, karşıdaki kişi adına, onun için yaşanmaya başladığında duygular, bireyi fazlasıyla ele geçirmekte; dolayısıyla bu durum mantığın devreden çıkmasını sağlayarak empatinin karanlık tarafına geçişe neden olmaktadır. Bu durumda yerine geçilen kişiyi her şartta haklı görmek mümkün hale gelmektedir. Pratik bilgelik dengeli bir empati gerektirir. Bireyin duygularını onun adına yaşamak yerine, onunla bunları tahmin etmeye çalışmak karanlığın önüne geçmeyi sağlamaktadır.

Bilgelik, duyguyu aklın müttefiki haline getirmeyi, herhangi bir durumun neyi gerektirdiğini belirtmek için duyguya güvenmeyi ve onu çarpıtmadan yargıda bulunmayı gerektirir. Bilge kişi, yapılması gereken doğru şeyin ne olduğunu hissedebilir,

sezebilir veya sadece bilebilir; böylece zamanlama önemli olduğunda hızlı hareket edebilir, duyguları ve sezgileri iyi eğitilidir (Schwartz ve Sharpe, 2010). Bireyin hem düşünebilen hem de hissedebilen bir varlık olduğu aşıkardır. Duygularla mantık arasında köprü kurmak, uyum içerisinde birlikte çalışmalarını sağlamak önemlidir. Sağlıklı ve etkili kararlar vermek için duygu ve mantık arasındaki denge kritik öneme sahiptir.

Bilge bir kişi deneyimli kişidir. Pratik bilgeliğin bir zanaattır, ustalar doğru tecrübelerle eğitilirler. Aristoteles; insanların nasıl cesur olunacağını cesur şeyler yaparak öğrendiklerini söyler. Aynı şey dürüstlük, adalet, sadakat, şefkat, dinleme ve danışmanlık için de geçerlidir (Schwartz ve Sharpe, 2010). Aristoteles'e göre teorik akla uygun düşen entelektüel erdemlerin öğrenilmesi ve geliştirilmesi büyük ölçüde alınan eğitime bağlıdır. Bu da onun deneyime ve zamana muhtaç olduğunun bir göstergesidir (Aristoteles, 2021). Teorik bilgeliğin, yani entelektüel erdemler, pratik bilgeliğin temelini oluşturur. Buradan hareketle deneyimin teorik ve pratik bilgeliğin için, diğer bir ifadeyle entelektüel erdemler ve ahlaki erdemler için önemli olduğu söylenebilir.

Pratik bilgeliğin ancak ve ancak deneyimler yoluyla kazanılabilir. Burada deneyimlerin niteliği oldukça önem taşır. Bazı deneyimler pratik bilgeliği besleyip kişiye pratik bilgeliği öğretirken; bazı deneyimler ise bu beceriyi aşındırır. Aristoteles bu noktadan yola çıkarak kritik bir noktaya dikkat çeker. Karakter ve bilgeliğin, toplum gibi pratik yapılabilen büyük kurumlar tarafından desteklenmelidir. Bilgeliğin geliştirmek toplum için oldukça önemli olup kişinin kendi mutluluğunun da anahtarı olduğu söylenebilir (Schwartz ve Sharpe, 2010).

Pratik bilgeliğin, değişen durumlarla ilgili olduğundan (Çötök, 2011), deneyimli olmanın bu kavram için kritik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çatışma anlarında hangi kuralların ya da yasaların seçileceği ya da uygulanacağı içinde bulunulan bağlama bağlıdır. Bu noktada deneyim önem kazanır. Karşılaşılan yeni bağlam eski bağlamlarla ortak unsurlar taşıyacaktır. Yeni bağlam ve eski bağlam arasındaki benzerlikleri kabul etmek de hiç benzemediklerini kabul etmek de akılcı karar vermek için önemlidir. Farklılıkları görmezden gelmeden benzerlikleri yakalayabilen algısal ve bilişsel yaklaşımlar, pratik bilgeliğin merkezinde yer alır. Aristoteles'in evrensel kurallara karşı pratik bilgeliğin gerekli olduğunu söylerken kastettiği şey de budur. Pratik bilgeliğin

hem benzerlikler hem de farklılıklar için esnek ve yaratıcı tepkiler vermek, ahlaki doğaçlama olarak düşünülebilir (Schwartz ve Sharpe, 2010).

Öğretmenlikte Pratik Bilgeliğin Gerekliliği

İçinde bulunulan çağda yaşanan hızlı sosyal ve teknolojik değişimler, bir dizi zorluğu da beraberinde getirmiştir. Uzun süredir kullanılmakta olan yazılı ve yazılı olmayan kurallar üzerine inşa edilen sosyal gelenekler; yeni iletişim türleri, ekonomik alışveriş biçimleri, yaşam tarzları çoğaldıkça zorlanmaktadır. Geleneksel toplum sisteminin önemli parçaları olan aile, medya, eğitim ve siyaset gibi kurumlar; toplumsal işleyiş ve karar alma süreçlerine rehberlik etme konusunda yetersiz görülmektedir. Bu durum, değişen koşulların ortasında hakikat arayışı, sürpriz ve istenmeyen sonuçlara uyum sağlayabilen öğrenme ve araştırma türlerini zorunlu kılmaktadır (Brandenberger, 2019).

Sosyal etkileşimlerde karmaşıklık arttıkça iki temel araca, yani kurallara ve teşviklere başvurulur. Kurallar ve teşvikler, alt düzey hedeflere ulaşmada etkili olsa da yüksek düzeydeki hedeflere ulaşmada hem başarısız olmakta, hem de sürece engel olmaktadır (Schwartz ve Sharpe, 2010). Sabit kural ve teşvikler yetersiz kaldığında ihtiyaç duyulan şey pratik bilgeliğin, diğer bir deyişle birden fazla bakış açısını dikkate alma, etik öncelikleri ayırt etme ve ortak amaçlara hizmet eden entegre çözümler için çalışma becerisidir. (Brandenberger, 2019).

Okullarda verilen eğitim, her ne kadar teori ve uygulamayı birleştirmeye çalışsa da teorinin ağır bastığı bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte kısıtlı da olsa gerçekleştirilen uygulamalı eğitimler de gerçek yaşam koşullarıyla birebir uyum sağlamamaktadır. Özellikle yükseköğretim, toplumsal değişimin karmaşıklığına karşı bağışık değildir ve ihtiyaçlara yanıt vermede yavaş kalabilir. Mesleki eğitim kapsamında üniversitelerde verilen eğitim, mesleğe başlandığında ortaya çıkan bazı problemlerin çözümünde yetersiz kalmaktadır. Toplumsal etkileşim ve bireylerin toplumsallaştırılmasında önemli mesleklerden biri olan öğretmenlik eğitiminde de benzer bir durum söz konusudur (Baş ve Nural, 2023; Duman ve Taş, 2021).

Schwartz ve Sharpe (2010), bir mesleğin ağırlıklı olarak kurallara ve teşviklere dayanması halinde tam anlamıyla itibarsızlaşacağını belirtir. Bu bağlamda öğretmen eğitiminde pratik bilgeliğe odaklanmak, adaylara teorik bilgileri ezberletmek

ya da doğal olmayan ortamlardaki sınırlı durumlara hizmet eden uygulamalar gerçekleştirmekten öte herhangi bir durumda hangi bilgi ile nasıl doğru ve etik karar verebileceğine ilişkin becerileri kazandıracaktır.

Aristo'ya göre erdemler, hayatın merkezinde yer aldıkları ve erdemli, iyi ahlaklı kişilerin de, hayatlarının her alanında bu erdemleri davranışa dönüştürdükleri için bireylerin erdem sahibi olarak yetiştirilmeleri önemlidir (Noddings, 2020). Bu bağlamda, eğitimin sadece bilişsel boyutta kalmaması, duyuşsal boyutun öne çıkarılması gerektiğine dikkat çekmek gerekir. Eğitim aracılığıyla, sosyal ahlak ve değerleri bilen, erdemli insanlar yetiştirmek önem arz eder.

Dünyanın en zahmetli ancak bir o kadar da tatmin edici mesleği olan öğretmenlik öğrencileri yetiştirmek, "sıradan" bir işi tam bir tatmine dönüştüren zorluk ve başarılarla dolu bir yolculuktur. Öğretmenlik, her öğrencinin büyümesini ve gelişmesini desteklemek için büyük bir sorumluluk gerektirir (Cunningham, 2009). Ancak öğretmenlerin sadece eğitsel işlemleri yerine getiren, sınıf içi aktiviteleri düzenleyen, ders anlatan, disiplin kuran birer otorite olmadıkları bilinmektedir (Noddings, 2020). Öğretmenler; şahsiyetleri, inançları ve davranışları aracılığıyla karşılaştıkları insanların hayatlarını etkiler (Henderson vd., 2015); bir bakıma sonsuzluğa dokunur ve sonsuzluğu etkilerler (Barone, 2001). Ellett'a (2012) göre öğretmenler, pratik bilgeliğe (sağlam pedagojik sağduyu ve muhakeme yeteneğine), adalet duygusuna (başkalarına haklarını verme kapasitesi ve eğilimine) ve ayrıca ölçülülük ve cesaret tutumlarına sahip olmalıdır.

Öğretmenler, okullarda öğrencilere sadece bilgi aktarımı yapmayıp aynı zamanda neyin iyi ve doğru olduğunu da öğretirler. Karakterleri ve benlikleriyle öğrencilere bir bütünü sergilerler (Akbaş, 2009). Öğretmenler, öğrenciler için okul hayatının ve hatta tüm hayatlarının vazgeçilmez birer parçasıdır. Çoğu zaman farkında olarak ya da olmayarak onlar, öğrencilerin hayatlarının merkezindedirler. Dolayısıyla öğretmenler, öğrenciler için iyi bir rol model olmalıdır (Barone, 2001; Cotnoir vd., 2014; Demir ve Köse, 2016).

Bransford, Brown ve Cocking'e (2000) göre öğretmenler, genellikle tahmin edilemez ve benzersiz durumlarla başa çıkmaya hazırlıklı olmalıdır. Öğretmenlerin sahip oldukları bilgileri "ne zaman" ve "nasıl" uygulayacaklarını bilmeleri, pratik bilgeliğin özüdür. Öğretimde pratik

bilgeliğin merkezinde karar verme süreci yer alır. Öğretmenler, eğitim sürecinde gerek derste gerek ders dışı ortamlarda çok sayıda hızlı kararlar vermek zorunda kalırlar. Bu kararlar, eğitimin niteliğini ve öğrenci gelişimini önemli ölçüde etkiler. Sternberg'e (2001) göre bilgelik, karşılaşılan ikilem durumlarında analitik düşünmeyi gerektirir. Pratik bilgelik aracılığıyla öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak seçenekleri tercih edebilir. Pratik bilgelik, öğretmenlerin tüm paydaşların eylemlerinin sonuçlarına duyarlı olarak her türlü durumu yönetmelerine yardımcı olabilir (Lunenberg ve Korthagen, 2009; Ulvik ve Smith 2011).

Sonuç

Öğretmenlikte pratik bilgelik, sadece pedagojik teorilerin uygulanmasından öte, gerçek sınıf ortamlarının dinamik karmaşıklığına karşı hassas bir anlayış geliştirmeyi ve uygun tepkiler vermeyi gerektirir. Aristoteles'in pratik bilgelik (phronesis) kavramı, sadece bilgiye dayalı kararlar vermekle kalmayıp, bu kararları etik ilkelerle ve öğrencilerin özel ihtiyaçları ile uyumlu hale getirmekle ilgilidir. Çeşitli örnekler ve alanyazın üzerinden gösterildiği gibi pratik bilgelik, teorik bilgi ile pratik uygulama arasında bir köprü görevi görerek, öğretmenlerin bireysel öğrenci sorunları ve muhtemel eğitsel sorunların ortaya çıkardığı karmaşıklıklar arasında tercihler yapmalarını ve kararlar vermelerini sağlar. Bununla birlikte eğitimcilere, teknolojik sorunlardan sosyo-ekonomik farklılıklara kadar modern eğitim durumlarına etkili bir şekilde uyum sağlamaları ve yanıt vermeleri için gerekli donanımları sunar. Birey, toplum, teknoloji, kültür vb. değiştikçe, yeni ve öngörülemeyen durumlarla karşılaşırken bilinçli ve bağlama uygun kararlar alabilme yeteneği, giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu uyum yeteneği, pratik bilgeliğe desteklenmektedir. Pratik bilgeliğin temel yönlerinden biri, karar verme sürecine ahlaki erdemleri entegre etme kapasitesidir. Bu entegrasyon, etik düşüncelerin yanı sıra bilişsel sonuçlara da öncelik veren bir eğitim atmosferi geliştirmek için hayati öneme sahiptir. Pratik bilgeliğin bu etik boyutu, eğitim uygulamalarının akademik hedeflere ulaşmasında etkili olmasının yanı sıra, insanın bütüncül gelişimini teşvik eden ahlaki yönden uygun bir ortam oluşturulmasını da sağlar.

Öğretmenlik ve öğretimde pratik bilgeliğin rolü üzerine yapılan araştırmalar pratik bilgeliğin

öğretim sonuçlarını iyileştirmede etkili olduğunu göstermektedir (Brandenberger, 2019; Bransford, Brown ve Cocking, 2000; Cunningham, 2009; Ellett, 2012; Lunenberg ve Korthagen, 2009; Sternberg, 2001; Ulvik ve Smith 2011). Bu araştırmalar kapsamında yapılan çalışmalar, pratik bilgelik sergileyen öğretmenlerin öğrencilerin öğrenme deneyimlerini ve kazanımlarını iyileştirmede daha donanımlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, bilgi, uygulama ve etik düşünceleri eşit değerde tutan dengeli bir eğitim yaklaşımını savunan teorik çerçeveler tarafından desteklenmektedir. Pratik bilgelik üzerine yapılan bu tartışmalar, eğitim politikası ve pratiği için önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu çalışma, öğretmenlik eğitimi programlarının; etik akıl yürütme, belirsizlik altında karar verme ve çeşitli eğitim bağlamlarına uyum sağlama yeteneği gibi pratik bilgeliği teşvik eden bileşenleri de içermesi gerektiği yönünde bir yeniden değerlendirilme çağrısı yapmaktadır. Ayrıca, politika yapıcıların, program tasarımı ve profesyonel gelişim çalışmalarında pratik bilgeliğin önemini tanımaları da gerekmektedir.

Sonuç olarak pratik bilgeliğin öğretmenlik mesleği üzerindeki olumlu etkileri, öğretmenlerde pratik bilgeliği geliştirmek için koordineli bir çaba sarf edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitimde pratik bilgeliği geliştirmek, pedagojik bir zorunluluk olmanın ötesinde, ahlaki ve sosyal bir gerekliliktir. İlerleyen süreçte, eğitimcilerin, akademisyenlerin ve politika yapıcıların bu hayati beceriyi eğitim uygulamalarının temeline yerleştirmek için birlikte çalışmaları gerekmektedir. Böylece öğretmenlik mesleği zenginleştirilebilir ve nihayetinde daha bilge, daha ahlaki ve erdemli bir gelecek şekillendirilebilir. Pratik bilgeliğin öğretmen eğitiminin temeline yerleştirilmesi, eğitimcileri sadece etkili bir şekilde yetiştirmekle kalmayıp bilge, şefkatli ve bağlama uygun kararlar alabilecek şekilde donatılmasını da sağlayacaktır. Dolayısıyla bu yaklaşımla sadece eğitimin niteliği artırılmayacak, aynı zamanda sosyal ve ahlaki gelişime de olumlu bir katkıda bulunulmuş olacaktır.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2009). İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Ardelt, M. (1997). Wisdom and Life Satisfaction in Old Age. *Psychological Sciences*, 52B(1), 15-27.
- Aristoteles. (2015). *Metafizik* (Y. Gurur Sev, Çev.; 2. Baskı). Pinhan Yayıncılık.
- Aristoteles. (2021). *Nikomakhos'a Etik* (Z. Özcan, Çev.; 3. Baskı). Sentez Yayıncılık.
- Baş, H., & Nural, E. (2023). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yaşanan Sorunların Belirlenmesi ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 16-46. <https://doi.org/10.54637/ebad.1222046>
- Bacon. (2009). Balance. İçinde S. J. Lopez (Ed.), *The Encyclopedia of Positive Psychology*. Wiley-Blackwell.
- Baltes, P. B., & Freund, A. M. (2003). The intermarriage of wisdom and selective optimization with compensation: Two meta-heuristics guiding the conduct of life. In C. L. M. Keyes & J. Haidt (Eds.), *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived* (pp. 249-273). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10594-011>
- Barone, T. (2001). *Touching Eternity: The Enduring Outcomes of Teaching* (NY: Teachers College Press).
- Brandenberger, J. W. (2019). Practical wisdom as an ethical framework for engaged learning and scholarship, in J. A. Hatcher, R. G. Bringle, & T. W. Hahn (Eds.), *Practical wisdom for conducting research on service learning: Pursuing quality and purpose*. (Volume 4 in the IUPUI Series on Service Learning Research). Stylus Publishing
- Bransford, J., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (Eds.). (2000). *How people learn: Brain, mind, experience, and school: Expanded edition*. National Academy Press.
- Cotnoir, C., Paton, S., Peters, L., Pretorius, C., & Smale, L. (2014). *The Lasting Impact of Influential Teachers*.
- Cunningham, G. (2009). *The New Teacher's Companion: Practical Wisdom for Succeeding in the Classroom*. ASCD.
- Çebi, B. (2022). *Üst Öğrenim Geçiş Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Bilgelik Düzeylerinin Belirlenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

- Çilingir, L. (2012). Bilgelik Uğraşı Olarak Felsefe. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 55(1), 7-38.
- Çötök, T. (2011). *Aristoteles Ahlakının Kurucu Erdemi Olarak Phronesis* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Demir, E., & Köse, M. (2016). Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 38-57.
- Demiröz, İ. (2023). *Farklı Gelişim Dönemindeki Bireylerin Bilgelik Özelliklerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi].
- Dewangan, L. R., Narayanan, H., & Ghosh, R. (2022). *Wisdom: Cultural and Crass-Cultural Understanding with a Systematic Review of Empirical Studies*. (C. Maheshkar, Ed.; 1. Baskı). Vernon Press.
- Doğan, A. (2009). *Büyük Türkçe Sözlük* (1. Baskı).
- Duman, S. N., & Taş, İ. D. (2021). Eğitim Fakülteli Olmak (Kırıkkale Üniversitesi Örneği). *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 5(1), 112-130. <https://doi.org/10.32960/uead.898199>
- Ellett, F. S. (2012). Practical rationality and a recovery of Aristotle's 'phronesis' for the professions, in E. A. Kinsella, & A. Pitman (Eds.), *Phronesis as professional knowledge: Practical wisdom in the professions*. Sense Publishers.
- Fish, D., & de Cossart, L. (2006). Thinking outside the (tick) box: Rescuing professionalism and professional judgement. *Medical Education*, 40(5), 403-404.
- Goodfellow, J. (2003). Practical Wisdom in Professional Practice: The Person in the Process. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 4(1), 48-63. <https://doi.org/10.2304/ciec.2003.4.1.6>
- Henderson, J., G., & Colleagues. (2015). *Reconceptualizing Curriculum Development: Inspiring and Informing Action* (1. Baskı). Routledge.
- Higgs, J. (2012). Realising practical wisdom from the pursuit of wise practice, in E. A. Kinsella, & A. Pitman (Eds.), *Phronesis as professional knowledge: Practical wisdom in the professions*. Sense Publishers.
- Hoy, A. W. (2015). *Eğitim psikolojisi*. (D. Özen, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kabakçı, Ö. F. (2016). Karakter Güçleri ve Erdemli Oluş: Güçlü Yanlara Dayalı Psikolojik Danışma ve Değerler Eğitimine Yeni Bir Yaklaşım. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 25-40.
- Kaygısız, E. G. (2013). *Örgütsel Bilgeliğin Yaratılmasında Dönüşümsel Liderliğin Rolü Üzerine Bir Çalışma* [Doktora Tezi] Selçuk Üniversitesi.
- Kılıç, G. (2019). *Antikçağ'da Bilge ve Bilgelik Kavramı* [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Kinsella, E. A., & Pitman, A. (2012). Phronesis as professional knowledge: Implications for education and practice, in E. A. Kinsella, & A. Pitman (Eds.), *Phronesis as professional knowledge: Practical wisdom in the professions*. Sense Publishers.
- Lunenberg, M., & Korthagen, F. (2009). Experience, theory, and practical wisdom in teaching and teacher education. *Teachers and Teaching*, 15(2), 225-240. <https://doi.org/10.1080/13540600902875316>
- Macdonald, A. (2006). Náttúrufræðimenntun í Fljótsdalshéraði, samantekt og tillögur [Science Education in Fljótsdalshérað, Summary and Suggestions]. Reykjavík: Iceland Education University.
- MacIntyre, A. (2001). *Erdem Peşinde: Ahlak Teorisi Üzerine Bir Çalışma* (M. Özcan, Çev.; 1. Baskı). Ayrıntı Yayınları.
- MEB. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>
- MEB. (2017). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, https://oygm.meb.gov.tr/dosyalar/StPrg/Ogretmenlik_Meslegi_Genel_Yeterlikleri.pdf
- MEB. (2022). Öğretmenlik Meslek Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220214-1.htm>
- Noddings, N. (2005). Caring in education. In *The encyclopedia of informal education*. Retrieved from http://www.infed.org/biblio/noddings_caring_in_education.htm.

- Noddings, N. (2020). *Eğitim Felsefesi* (R. Çelik, Çev.; 3. Baskı). Nobel Yayınevi.
- Ocak, H. (2011). Bir Ahlak Felsefesi Problemi Olarak Erdem Kavramına Yüklenen anlamın İlkçağ'dan Ortaçağ'a Evrimi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 79-101.
- Satıcı, M. (2013). Teori ve Pratik Arasında Aristoteles Üzerine. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 6(2), 19-50.
- Schwartz, B., & Sharpe, K. (2010). *Practical Wisdom: The Right Way to Do the Right Thing* (1. Baskı). Riverhead Books.
- Schwartz, S., H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45. <https://doi.org/DOI: 10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x>
- Schonbrun, Y. & Schwartz, B. (2020). *How practical wisdom helps us cope with radical uncertainty*. Behavioral Scientist. <https://behavioralscientist.org/how-practical-wisdom-helps-us-cope-with-radical-uncertainty/>
- Sternberg, R. J. (2001). Why schools should teach for wisdom: The balance theory of wisdom in educational settings. *Educational Psychologist*, 36(4), 227-245.
- Stronge J. H. (2018). *Qualities of effective teachers* (3. Baskı). Alexandria, VA: ASCD.
- Şentürk, M. (2020). *Aristoteles Etiğinde Erdem Kavramı* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Tüzen, M. A. (2023). Aristoteles'in Ahlak Anlayışında Pratik Aklın Rolü. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 118-127.
- Ulvik, M., & Smith, K. (2011). What characterises a good practicum in teacher education?. *Education Inquiry*, 2(3), 517-536. <https://doi.org/10.3402/edui.v2i3.21997>
- Vontz, T., & Goodson, L. (2020). *EDCI 702: Curriculum, Instruction and Assessment*. Pressbooks. <https://kstatelibraries.pressbooks.pub/EDCI702/>